

Grenseland-barna

Barnevernsbarns behov for hjelp strekker seg på tvers av etater.

TEKST

Anna Celine Røstbakken

PUBLISERT 4. desember 2015

BARNEVERN

EN STOR ANDEL av barn og unge som bor under offentlig omsorg, befinner seg i grenselandet mellom barnevern og psykisk helsevern. Tidligere i år la Regionalt kunnskapssenter for barn og unge frem en rapport som påpeker at svært få får behandling for sine psykiske lidelser, og hvorvidt hjelp blir tilbudt, synes ofte å bero på tilfeldige omstendigheter. Barneombudet slår nylig fast i sin rapport om tvangsbruk blant barn og unge at den samme gruppen er overrepresentert hva gjelder hyppig og omfattende bruk av tvang. Dette tegner et urovekkende bilde. Først og fremst fordi det trer klarere frem for oss at vi mangler fullstendig oversikt over et så betent og vesentlig område.

Problemet blir neppe løst av at barnevern og psykisk helsevern seg imellom foreslår løsninger og tiltak innenfor sine egne, avgrensede fagfelt, når den stykkevise tenkningen i seg selv danner grunnlaget for problemstillingen. Bildet er uoversiktlig fordi rammene som skal utgjøre hverdagen til disse barna, ikke er sammenfattet nok. Alle er riktignok enige om at samhandling er veien å gå, men diskusjonen om hva samhandling skal være, har mer og mer dreid i retning av å handle om fordeling av ansvar. Ansvarliggjøringen skjer dermed på et nivå som avgrenser hjelpen på bakgrunn av virkeområder, og retter seg mot organisering av tjenester fremfor det enkeltes barn behov for hjelp. Således markeres grensene ytterligere, isteden for at vi forsøker å viske dem ut.

Medmenneskelig ansvarliggjøring

Å viske ut grenser vil innebære at hver instans utgjør en del av den helheten de faktisk skal representere i det enkelte barn liv. De som skal ivareta barnevernsbarna, må være i stand til å ta hensyn til ulike faktorer på tvers av fagfelt, og deres behov må sees i forent sammenheng, som et liv. Det er mange ulike aspekter som må tas i betraktning, og fallgruvne er mange. Særlig fordi barnevern og psykisk helsevern skal virke som foreldreskap overfor en allerede sårbar gruppe med helt grunnleggende livsbehov på den ene siden, og behandle sammensatte og komplekse utfordringer på den andre.

Tjenestene som skal ivareta disse behovene, er delt i to, uten at et slikt skille er hensiktsmessig for de som trenger hjelp.

«I dag er det ikke lagt opp til at yrkesutøvere i systemet skal utføre noen form for primæromsorg overfor den enkelte»

Selv har jeg vært et barn i grenselandet mellom barnevern og psykisk helsevern. Det skulle imidlertid vise seg at min situasjon som et håpløst tilfelle ikke var så håpløst likevel. Vendepunktet inntraff da jeg møtte enkeltmennesker i systemet som valgte å gå langt utover sine stillingsbeskrivelser for å hjelpe meg, til tross for konsekvensene dette kunne medføre for dem. Jeg fikk et telefonnummer å ringe til, noen som ville møte meg for prat og kaffe, uten at dette ga vedkommende noen form for kompensasjon, annet enn at jeg var meg og at det var mer enn nok.

Opplevelsen av å være et menneske av betydning, som er verdt å elskes og bry seg om, er uvurderlig og livsviktig i en sunn utvikling av et barns liv og helse. Per i dag er det ikke lagt opp til at yrkesutøvere i systemet skal utføre noen form for primæromsorg overfor den enkelte, og det gis forholdsvis strenge restriksjoner for hvor langt de kan involvere seg. Barnevernsbarn må tvert imot ofte forholde seg til et stort antall personer, og mange opplever hyppige flyttinger og relasjonsbrudd. Dette gjør det vanskelig å begrense relasjonsskadene som mange har utviklet som følge av tidligere omsorgssvikt. Det vanskelige spørsmålet blir da hvem som skal utfylle og ivareta behovene for genuin omsorg, nærhet og kjærlighet når verken barnevern, helsevesen eller opprinnelige omsorgsgivere er i stand til det.

Det bekymrer meg at diskusjonen på dette området til nå stort sett har vært fraværende. Samtidig vet vi at neglisjering av disse helt elementære omsorgsbehovene kan arte seg på ulikt vis hos barn, særlig med tanke på deres psykiske helse. Uten forståelse og kompetanse gis det grobunn for stadig større belastninger for den enkelte og en tilsvarende forlengelse av omsorgssvikten. Videre står vi i fare for å sykdomsforklare manifestasjoner av grunnleggende behov som ofte utelates i den nødvendige forståelsen av barnet. Dette resonnementet betyr ikke at disse barna ikke har reelle psykiske problemer eller lidelser. Mitt poeng er at dersom systemet ikke kan møte de grunnleggende behovene på en bedre måte, så kan vi heller ikke unnlate å trekke inn mulige konsekvenser i helhetsvurderingen.

Uhensiktsmessig bruk av tvang

Det er bekymringsfullt at barnevernsbarn med psykiske vansker og lidelser blir utsatt for utstrakt bruk av fysisk tvang, ifølge den nevnte rapporten fra Barneombudet. Barna i dette grenselandet mellom barnevern og psykisk helsevern står midt oppe i et paradoks som vi ikke helt har kartlagt. På den ene siden står barnevernet. De skal dekke

omsorgsbehovet og sørge for at barnet har et trygt og godt hjem. Innad i dette hjemmet vet vi imidlertid at de med ekstra utfordringer blir utsatt for mye tvang, på tross av at kunnskapen om psykiske lidelser er mangelfull. På den andre siden står psykisk helsevern. De har kompetansen, men holder seg som regel unna områder som ikke berører behandling. På samme tid overser begge instanser behovet for omsorg: barnevernet ved ikke i tilstrekkelig grad å møte behovene, psykisk helsevern som regner omsorg som barnevernets oppgave. I midten står barnet, i et hav av ulike instanser og tiltak, i fare for å oppleve neglisjering i alle ledd.

Dette må vi ta på alvor. Barna i dette grenselandet er en allerede utsatt gruppe, og sårbarheten har en tendens til å forplante seg videre i systemet uten å bli fanget opp. Problemet er ekstra viktig fordi barna står uten videre beskyttelse. Beskyttelsen er i dette tilfellet systemet, men også her avdekkes det stadig store hull. Blant annet ser man at informasjons-, klage- og tilsynssystemet er lite tilpasset og tilgjengelig for barn, noe som igjen truer deres allerede svake rettssikkerhet. Det er også bekymringsfullt at det ikke finnes noen samlet oversikt over hvor mange barn som utsettes for tvang. Barneombudet påpeker imidlertid at det finnes store variasjoner og ulik praksis ved ulike institusjoner. De som har en tendens til å bruke tvang, gjør det i stor grad. Dette vitner om at tvang ikke alltid brukes hensiktsmessig, men benyttes på grunnlag av tolkning av lov og kultur innenfor institusjonene. Er dette optimalt for barn med omfattende utfordringer, og med et stort behov for genuin omsorg og beskyttelse?

Svaret er selvsagt nei. Vi mangler diskusjon og redegjørelser om essensielle og grunnleggende spørsmål, vi mangler forent kunnskap på tvers av fagfelt, og vi mangler samhandling som faktisk er samhandling. Og sist, men ikke minst mangler vi brukerstemmen. Når fagfeltene forsøker å nærme seg problemet fra hver sin kant, blir det en nytteløs kompensasjon fordi det tar utgangspunkt i et liv uten helhet. Her trengs det imidlertid en medmenneskelig ansvarliggjøring. Både fordi det forutsetter den nødvendige samhandlingen, og fordi barn uten beskyttelse er helt avhengig av et system som ivaretar deres rettigheter, interesser og behov.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 52, nummer 12, 2015, side 1084-1085

TEKST

Anna Celine Røstbakken, Psykologistudent og tidligere barnevernsbarn.